

การอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ชลบุรี
Conservation and Development of The Treasury of Cultural Information for
Ang Sila Traditional Market Community, Chonburi province

โกวิท ทะลิ¹

Kowit Thali¹

Received: 25/02/2022

Revised: 20/04/2022

Accepted: 27/05/2022

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย เรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ชลบุรี มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ 1) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์ประกอบและคุณสมบัติคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา 2) ออกแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรีที่มีผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรม 3) พัฒนากลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค ขอบเขตการวิจัยเป็นการศึกษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่การปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลเมืองอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี ครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบล คือ ตำบลอ่างศิลา ตำบลบ้านปึก บางส่วนของตำบลห้วยกะปิ และบางส่วนของตำบลเสม็ด และมีเนื้อหาการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ได้แก่ 1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage)

การดำเนินการวิจัยเป็นการนำวิธีการวิจัยผสมวิธี (Mixed methods research) มาใช้กำหนดวิธีการออกแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้นำขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา R4 & D3 Model มาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาการออกแบบและพัฒนารูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้และการเข้าถึงอย่างเสมอภาค รวมถึงสร้างฐานเครือข่ายแหล่งเรียนรู้รูปแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์ประกอบและคุณสมบัติคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) ปัจจัยด้านแหล่งรวมองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาของชุมชน 2) ปัจจัยด้านกระบวนการจัดการองค์ความรู้ 3) ปัจจัยด้านการจัดเก็บและเผยแพร่ ผู้วิจัยได้นำปัจจัยมาพัฒนาเป็นแบบจำลองการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ และระบบฐานข้อมูลทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปใช้ออกแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรีที่มีผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรม พบว่ามีความเป็นไปได้มาก ส่วนการสะท้อนผลการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี เพื่อทดสอบและรับรองประสิทธิภาพที่มีผลต่อการเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค พบว่าระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้มีความเป็นไปได้ในระดับดีมาก

คำสำคัญ: การอนุรักษ์และพัฒนา คลังข้อมูลวัฒนธรรม ชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ชลบุรี

¹ สาขาวิชานิเทศศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Visual Communication Design, Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

ผู้นิพนธ์ประสานงาน อีเมล: kowitthali@hotmail.com

Abstract

The research of Conservation and Development of The Treasury of Cultural Information for Ang Sila Traditional Market Community, Chonburi has the objectives following this; 1) to study the factors influencing the elements and qualifications for the cultural treasury of Ang Sila traditional market community 2) to design the cultural treasury information of Ang Sila traditional market community, Chonburi province, enhancing the cultural knowledge and 3) to develop the cultural treasury information of Ang Sila traditional market community, Chonburi province as public and accessible knowledge information. Moreover, the scope of the research is to study the wisdom and culture in the local administrative extension - Muang Ang Sila municipality, Chonburi where raises four districts; Ang Sila, Ban Puek, Some part of Huai Kapi, and some part of Samed for enhancing the cultural treasury information of Ang Sila traditional market community both intangible cultural heritage and tangible cultural heritage.

The mixed methods were used as a methodology for R4 and D3 model development. It is applied for studying the research of Conservation and Development of The Treasury of Cultural information where influences the learning and people can access equally. This also is the co-knowledge sharing system for Ang Sila community. The result found that factors that affect the composition and qualification of cultural treasury information of traditional market Ang Sila community consisted of 3 components: 1) the knowledge sources of the community, 2) the process of knowledge management 3) storage and publicity. The researcher used the factors to develop a model for cultural treasury which is a high possibility, showing the reflection of this research objective that the treasury of cultural information of traditional market Ang Sila community can influence the learning and people can access equally is at high possible.

Keywords: Conservation and development, Cultural informative treasury, Ang Sila Traditional Market Community

1. บทนำ

ความเสี่ยงต่อการสูญหายของวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทุกฝ่ายร่วมให้ความสำคัญและพยายามหาแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อระบุมหาเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่และแสดงความมีตัวตนของวัฒนธรรมในพื้นที่ ความร่วมมือของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยคนในชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม มีความเข้าใจในวิถีชีวิต พิธีกรรม ประเพณีและธรรมชาติของชุมชนเอง จึงสามารถบอกเล่าเนื้อหา เรื่องราว วัฒนธรรมของตนได้ดีที่สุด

กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม มีอุปสรรคในการถ่ายทอดเนื้อหา เรื่องราวเพื่อสร้างความเข้าใจ ความหมายของท้องถิ่นนั้น การสื่อสารเนื้อหาทางวัฒนธรรมแบบเดิม ส่วนใหญ่ใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ด้วยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ รวบรวมข้อมูลแสดงถึงประวัติศาสตร์ ศักยภาพหลากหลายของชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2540) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งรวมมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดแสดงเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเน้นการจัดแสดงวัตถุเป็นสำคัญ ซึ่งวัตถุจัดแสดงมีคุณลักษณะเป็นเอกลักษณ์ สามารถบอกเนื้อหา เรื่องราวของชุมชนและยังรื้อการค้นพบสมมติฐานใหม่จากการเรียนรู้ (โกวิท ฑะลิ, 2559) แต่การเข้าชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในปัจจุบันมีปริมาณน้อยลง จึงเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดเนื้อหา เรื่องราวทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจ ความหมายของท้องถิ่น (จุลลดา มีจุล และคณะ, 2553) การสื่อสารเนื้อหาของชุมชนจะต้องมีวิธีการยืดหยุ่น เพื่อสร้างความน่าสนใจและมีทัศนคติหันมองวัฒนธรรมชุมชนตนเองมากขึ้นจากการเน้นวัตถุจัดแสดงเพียงอย่างเดียว ปรับเปลี่ยนให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงเนื้อหาวัฒนธรรมชุมชนควบคู่ไปกับกิจกรรมที่เชื่อมโยงคนในชุมชนสามารถเป็นผู้เล่าเรื่องราวนั้น เป็นต้น

การสื่อสารและการจัดการวัฒนธรรมให้ตอบสนองพฤติกรรมการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงรูปแบบที่ตอบสนองชุมชนและคนในชุมชนสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการจัดการวัฒนธรรมชุมชน เพื่อให้เกิดโครงสร้างชุมชนเข้มแข็งและส่งเสริมมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการสำรวจปัญหาและศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองอ่างศิลาเบื้องต้นพบว่า

1. เทคโนโลยีดิจิทัลที่ชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม คือ 1) Internet Technologies และ 2) Social Media Technologies
2. การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลรวมถึงใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารกับคนในชุมชนเองและคนนอกพื้นที่ในปัจจุบัน ยังมีส่วนน้อย เนื่องจากความพร้อมในการยอมรับและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน
3. ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล (Learning Technologies) เพื่อเพิ่มความสามารถในการสื่อสารเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ (Digital Divide) เป็นช่องว่างระหว่างผู้ที่ได้รับและผู้ที่ไม่ได้รับข้อมูล
4. การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในท้องถิ่น รูปแบบบูรณาการในทุกมิติของวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นรูปแบบเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการสร้างแหล่งเรียนรู้คลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรีผ่านสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลในรูปแบบเว็บไซต์และสร้างฐานข้อมูลทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถเข้าถึงข้อมูลและยืดหยุ่นในบริบทต่างกันได้ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาผสมผสานให้เกิดความเชื่อมโยงกับเนื้อหาทางภูมิปัญญา พื้นที่และชุมชน เปิดโอกาสทางการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้เข้ามาเรียนรู้เนื้อหาทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในพื้นที่จริงของชุมชน ตอบสนองกลุ่มพฤติกรรมผู้เรียนในปัจจุบัน และส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความเข้าใจภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์ประกอบและคุณสมบัติคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา
- 2.2 ออกแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี ที่มีผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมในรูปแบบเว็บไซต์
- 2.3 พัฒนาค้นคว้าคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน

พื้นที่อ่างศิลา จังหวัดชลบุรี เดิมชาวบ้านเรียกว่า “อ่างหิน” เป็นพื้นที่อยู่ในบริเวณชายฝั่งทะเล วางตัวตามแนวทิศเหนือ-ใต้ อยู่ในเขตแนวอ่าวชลบุรี โดยอ่าวชลบุรีมีแนวเขตตั้งแต่จังหวัดฉะเชิงเทราจนถึงเขาสามมุก มีความยาวประมาณ 24.37 กิโลเมตร ลักษณะชายฝั่งทะเลของอ่างศิลาเป็นหาดชายเลนและหาดโคลนหิน ความโดดเด่นของพื้นที่ตำบลอ่างศิลามีลักษณะแผ่นดินแหลมยื่นออกมาอย่างชัดเจน ในอดีตชาวบ้านเรียกว่า “หัวแหลม” (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกันยานุกูล, 2541, หน้า 8-11) ซึ่งชาวเรือสินค้าในอดีตใช้เป็นจุดสังเกตในการเดินเรือและเป็นจุดจอดพักเรือ หรือท่าจอดพักขนถ่ายสินค้าตลอดจนเป็นแหล่งการค้าขายสินค้าอีกด้วย

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมืองอ่างศิลาดังอยู่บนเส้นทางการค้าทางทะเลระหว่างราชอาณาจักรสยามกับนานาชาติประเทศ มีการจอดพักขนถ่ายสินค้าของเรือสินค้าจากต่างประเทศก่อนเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้เกิดเมืองท่าบริเวณแถบชายฝั่งทะเลชลบุรีหลายแห่ง ได้แก่ ชุมชนเมืองท่าบางปลาสร้อย อ่างศิลา บางพระ ศรีราชา และเกาะสีชัง เป็นต้น เมืองอ่างศิลาจึงเป็นที่รู้จักในฐานะกลุ่มเมืองท่าชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ด้วยความเป็นเมืองท่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วย

ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งการค้าจึงทำให้กลุ่มพ่อค้าวานิช นักเดินเรือ หรืออื่น ๆ ตัดสินใจตั้งถิ่นฐาน ทำให้อ่างศิลา มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ นอกจากนั้นกลุ่มคนที่มาที่เรือทั้งชาวจีน ชาวอินเดีย ชาวเปอร์เซีย และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามาไม่ได้มาเพื่อตั้งถิ่นฐาน หรือเพื่อการค้าเพียงอย่างเดียว แต่ได้นำทักษะ ความสามารถ ความชำนาญ ตามลักษณะแหล่งกำเนิดของชนเชื้อชาติติดตัวมาด้วยและได้นำภูมิปัญญาต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมในการดำรงชีพอยู่ในพื้นที่ชลบุรี (ภารดี มหาขันธ, 2560 หน้า 247-256) ด้วยความชำนาญทางภูมิปัญญาที่หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดงานช่างและงานหัตถศิลป์ที่มีชื่อเสียงของท้องถิ่นอ่างศิลา เช่น งานช่างการแกะสลักหินอ่างศิลาและงานหัตถศิลป์ผ้าทออ่างศิลา ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นงานที่เรียนรู้ถ่ายทอดกันในครอบครัว จากพ่อแม่สู่ลูก ลูกชายจะได้รับการเรียนรู้ฝึกฝน ทำเครื่องมือทอผ้าต่าง ๆ จากพ่อ ส่วนลูกสาวจะต้องเรียนรู้ขั้นตอนการผลิตเส้นใยผ้า ไปจนถึงงานทอผ้าจากแม่ การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับวัยและวุฒิภาวะ เนื่องจากการทอดตลาดมีความซับซ้อน ค่านิยมของสังคมท้องถิ่น การทอผ้าเป็นการแสดงสถานะของสตรี ซึ่งจะต้องเป็นผู้ผลิตเครื่องนุ่งห่มให้เพียงพอต่อสมาชิกในครอบครัวและโอกาสพิเศษต่าง ๆ ซึ่งสันนิษฐานว่าผ้าทออ่างศิลาน่าจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกลุ่มลาวล้านช้างที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ที่อ่างศิลา เมื่อจุลศักราช 1198 (พ.ศ. 2371) ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอ้างพระราชพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน (ภารดี มหาขันธ, 2558 หน้า 125) เป็นต้น

การสำรวจภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนอ่างศิลา

การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาสามารถนำมาปรับให้เหมาะสมกับพื้นที่เฉพาะถิ่น กล่าวคือ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในสังคมหรือในเขตพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ อาจมีการติดต่อสื่อสารในกลุ่มสังคมใกล้เคียงกัน หรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นที่มีความสัมพันธ์กัน หรือนำเอาวัฒนธรรมจากถิ่นหนึ่งมาปรับใช้ให้เข้ากับอีกบริบทสังคมวัฒนธรรมอีกถิ่นหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจกลไกขององค์ความรู้ทางภูมิปัญญาและร่วมสร้างประโยชน์ในสังคมใกล้เคียงกัน ดังนั้นผู้วิจัยทำการศึกษาลำเนาเนื้อหา เรื่องราวภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนอ่างศิลาเพื่อการสร้างความเข้าใจ ความหมายของท้องถิ่น จึงต้องศึกษาบริบทสังคมใกล้เคียงกันด้วย

การสร้างความรู้เข้าใจบริบทของท้องถิ่น จึงต้องศึกษาความเชื่อมโยงเนื้อหา เรื่องราวทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงและเทียบเคียงกัน จึงสามารถเห็นความสำคัญของพื้นที่ชุมชนเก่าอ่างศิลา ดังนั้นผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ เพื่อศึกษาลำเนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา โดยกำหนดตามเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลเมืองอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี ครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบล คือ ตำบลอ่างศิลา ตำบลบ้านปึก บางส่วนของตำบลห้วยกะปิ และบางส่วนของตำบลเสม็ด มีทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ดังนี้

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ให้ความสำคัญเรื่อง มรดกของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์และปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และส่งต่อผ่านลูกหลานแต่ละรุ่นจนกลายเป็นอัตลักษณ์ (Identity) ของชุมชน หรือกลุ่มชน ที่ยึดถือปฏิบัติกันจนถึงทุกวันนี้ โดยอาจจะแสดงออกมาในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ เช่น มุขปาฐะภาษา ประเพณี พิธีกรรม งานเทศกาล การช่างฝีมือดั้งเดิม รวมถึงความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล เป็นต้น (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558 หน้า 2) ในส่วนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการส่งเสริมและรักษาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ตามมาตรา 4 คือต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น โดยให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด (มาตรา 5) ได้จัดกลุ่มไว้ (พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559, 2563) ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกัน และลักษณะอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ได้ให้ความสำคัญ เรื่อง สภาพธรรมชาติที่ประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพและทางชีวภาพ โดยมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางสุนทรียศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การอนุรักษ์ และความงดงามตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถพิสูจน์ทราบอย่างชัดเจนว่าเป็นถิ่นนั้น ๆ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ได้จัด

กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมจับต้องได้ไว้ (สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2557 หน้า 6) ได้แก่ อนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคาร และกลุ่มแหล่ง

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่เป็นอาคารในเขตพื้นที่ มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบใหม่เพิ่มเติมผสมผสานกับสถาปัตยกรรมเดิม และมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบสร้างขึ้นใหม่ทับของเดิม เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนชาวจีนเดิม ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อโหราม (ปูนเผ่างง) ศาลเจ้าแม่ลำไฟ (ปูนเผ่างม้า) ศาลเจ้าแม่หินเขา ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตำหนักพระมหาโพธิสัตว์กวนอิม ภาค พันเนตรพันกร หรือพุทธวิหารพระมหาโพธิสัตว์กวนอิมพันเนตรพันกร และยังมีศาลเจ้าอื่นที่มีขนาดเล็ก เช่น ศาลเจ้าตั้นเนน ที่ประทับเจ้าพ่อกระบองทอง เป็นต้น จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นกลุ่มศาสนสถาน (ศาลเจ้า) หลายแห่งมีการจัดการพื้นที่และ มีกลุ่มมูลนิธิคอยกำกับดูแล และจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งแสดงถึงมิติความเชื่อมโยงความสำคัญของพื้นที่กับกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกันของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยสนใจศึกษากลุ่มศาสนสถาน (ศาลเจ้า) ที่มีการขับเคลื่อนโดยชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ทางวัฒนธรรม จากการสำรวจพบว่า กลุ่มศาสนสถาน (ศาลเจ้า) ที่มีการขับเคลื่อนของชุมชนอ่างศิลา มีจำนวน 2 แห่ง คือ ศาลเจ้าพ่อโหราม (ปูนเผ่างง) และศาลเจ้าแม่ลำไฟ (ปูนเผ่างม้า)

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมดิจิทัล

ที่ผ่านมากลุ่มองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาชาวบ้านได้เกิดการสูญหายไปมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีหลายองค์ประกอบ เช่น ขาดผู้สืบทอด การหลงลืมบางส่วน และขาดความต่อเนื่องของกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้วยความคิด ความเชื่อทางสังคมเดิมไม่เป็นที่ต้องการ ความเชื่อใหม่จึงเข้ามาแทนที่ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมวัฒนธรรมจนเกิดการสูญหายไปมากที่สุด (จิรวัดน์ พิระสันต์, 2557 หน้า 137-139) ดังนั้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาจึงให้ความสำคัญกับวิธีการสื่อสาร เครื่องมือไม่ใช่แค่เป็นการถ่ายทอดเพียงอย่างเดียว แต่สามารถเป็นการบันทึกให้ภูมิปัญญาคงอยู่ในรูปแบบที่หลากหลายได้ และเหมาะสมกับลักษณะของภูมิปัญญา ซึ่งต่างจากวิธีการเดิมที่ใช้วิธีการจดจำเป็นหัวใจสำคัญ ด้วยการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาผสมผสานบูรณาการและเป็นเครื่องมือบันทึก จัดทำระบบฐานข้อมูล จัดการองค์ความรู้ของชุมชน รวมถึงนำไปเผยแพร่ หรือถ่ายทอดสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นต่อไป

แนวคิด (Conceptual Framework) ในการดำเนินกิจกรรมของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน ให้เกิดรูปแบบและระบบการจัดการเชื่อมโยงกับเนื้อหาทางภูมิปัญญา พื้นที่และชุมชนให้อำนวยความสะดวกเกิดความสะดวกสบาย รวมถึงการยกระดับคนในพื้นที่ให้สามารถใช้ประโยชน์จากการจัดการรูปแบบและระบบ โดยนำสื่อเทคโนโลยีดิจิทัล สร้างการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สร้างฐานข้อมูลทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและสามารถยืดหยุ่นในบริบทต่างกัน เพื่อเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เข้ามาเรียนรู้เนื้อหาทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในพื้นที่จริงของชุมชน ตอบสนองพฤติกรรมกลุ่มผู้เรียนในปัจจุบัน ให้เกิดการตีความและเข้าใจความหมายบริบทชุมชนของตนและเรียนรู้ทางวัฒนธรรมตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

การเรียนรู้โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสาน เป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้เกิต้นวัตกรรมทางการศึกษา ตลอดจนตอบสนองพฤติกรรมของผู้เรียนในปัจจุบันที่มีทักษะและศักยภาพทางการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีอยู่แล้ว การเรียนรู้ที่มีความเป็นอิสระของเทคโนโลยีดิจิทัล จะช่วยเชื่อมโยงเนื้อหาและนำประสบการณ์ของผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้เนื้อหาทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในพื้นที่จริงของชุมชนต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำหลักแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎี Connectivism มาประยุกต์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค (George Siemens, 2005, p. 3-10) โดยมีหลักแนวคิดดังนี้ 1) การเรียนรู้และความรู้เกิดจากความคิดที่หลากหลายร่วมกัน 2) การเชื่อมโยงจากแหล่งข้อมูลหรือคลังความรู้ที่หลากหลาย 3) ประสิทธิภาพในการสร้างความรู้มีความสำคัญกว่าความรู้มีอยู่ในปัจจุบัน 4) ความสามารถในการเข้าถึงความรู้และเชื่อมโยงความรู้ คือ ปัจจัยหลักที่สำคัญในการสร้างทักษะการเรียนรู้ 5) ความรู้ที่ถูกต้องและทันสมัย เป็นหัวใจสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ 6) กระบวนการเรียนรู้ของตนเองเป็นการตัดสินใจ เลือกสิ่งที่จะเรียนรู้และความหมายของความรู้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของความรู้ที่รวดเร็ว จึงเป็นผลต่อการตัดสินใจ

การสร้างแหล่งเรียนรู้คลังข้อมูลวัฒนธรรมให้เกิดความเชื่อมโยงกับเนื้อหาทางภูมิปัญญา พื้นที่และชุมชน เพื่อเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาผสมผสานให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ด้านการศึกษาเฉพาะหรือพัฒนา

คลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน ผู้วิจัยนำหลักการพัฒนา ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย, 2563 หน้า 54-55) 1) การจัดการเนื้อหาและข้อมูลเข้าในรูปแบบที่กำหนดไว้ และการจัดเก็บข้อมูลเพื่อนำเข้าระบบจัดเก็บ 2) พัฒนาระบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่สามารถใช้งานร่วมกันได้ 3) สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาทางภูมิปัญญาและพื้นที่ของชุมชน 4) จัดการข้อมูลให้รองรับการจัดการเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางให้คลังข้อมูลวัฒนธรรมตอบสนองความต้องการของชุมชนและพฤติกรรมกลุ่มผู้เรียนในปัจจุบันได้

4. วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา R4 & D3 Model (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2563) มาใช้เป็นประยุกต์ใช้เพื่อสร้างแบบจำลองการนำเสนอสาระพิพิธภัณฑสถานดังนี้

ขั้นที่ 1 (R1) ศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการพัฒนาแนวคิดการจัดการองค์ความรู้รวมถึงฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสารจากการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ หนังสือเอกสาร งานวิจัย บทความ และเอกสารสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ 2) เก็บข้อมูลภาคสนาม สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structural interview) สัมภาษณ์กลุ่มผู้รับผิดชอบโดยตรงในการส่งเสริมวัฒนธรรมของท้องถิ่น ได้แก่ ผู้อำนวยการกองการศึกษา และเจ้าหน้าที่ เทศบาลเมืองอ่างศิลา จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 4 ตำบล คือ ตำบลเสม็ด ตำบลห้วยกะปิ ตำบลบ้านปึกและตำบลอ่างศิลา 3) วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตรวจสอบข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม และสรุปเนื้อหาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 (R2) 1) สำรวจเครือข่ายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เก็บข้อมูลภาคสนามแบบ Focus Group สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structural interview) โดยสำรวจกลุ่มหน่วยงานรัฐบาลและส่วนงานราชการ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มงานช่าง ครกหินอ่างศิลา กลุ่มงานช่าง ผ้าทอบ้านปึก (ผ้าทออ่างศิลา) กลุ่มอาชีพ ประมงพื้นบ้าน ได้แก่ การเลี้ยงหอยแมลงภู่ การเลี้ยงหอยนางรม กลุ่มอาชีพ ทำกะปิ กลุ่มคหกรรมศาสตร์ อาหารพื้นบ้าน กลุ่มอนุรักษ์แบ่งทำยายม่อม กลุ่มขนบธรรมเนียมประเพณีชุมชนอ่างศิลา ผู้นำชุมชน จำนวน 4 ตำบล คือ ตำบลเสม็ด ตำบลห้วยกะปิ ตำบลบ้านปึกและตำบลอ่างศิลา และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ได้แก่ วัดอ่างศิลา วัดเสม็ด วัดเตาปูน และวัดใหม่เกตุขาม กลุ่มอาศรัยสถาน ตึกมหาราช ตึกราชินี และกลุ่มศาลเจ้าปูนเม่ากงและศาลเจ้าแม่รำไพ จำนวน 40 คน 2) ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยความต้องการของชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ให้กับชุมชน และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างคุ้มค่า โดยสำรวจกลุ่มหน่วยงานรัฐบาลและส่วนงานราชการ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลาทั้ง 8 กลุ่ม 3) วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตรวจสอบข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม และสรุปเนื้อหาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 3 (D1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ผู้วิจัยนำข้อมูลและองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมาพัฒนาให้เหมาะสำหรับการเรียนรู้ 2) ผู้วิจัยพัฒนาระบบโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มประสิทธิภาพ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะ

ขั้นที่ 4 (R3) ประเมินการพัฒนาระบบความรู้และระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่มีประสบการณ์มีความชำนาญและความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านการศึกษาและเทคโนโลยีอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 9 ท่าน

ขั้นที่ 5 (D2) พัฒนาระบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้และการเข้าถึงอย่างเสมอภาค คือ 1) ผู้วิจัยนำความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญมาพัฒนาข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสำหรับการเรียนรู้และจัดเก็บในรูปแบบฐานข้อมูลที่ทันสมัย และ 2) ผู้วิจัยนำความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญพัฒนาระบบโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มประสิทธิภาพ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค

ขั้นที่ 6 (R4) วิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมและปัจจัยและผลสะท้อนเพื่อหาประสิทธิภาพของพัฒนาระบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้ประเมิน ออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความพึงพอใจพัฒนาระบบความรู้และระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้เพื่อรับรอง โดยผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ มีประสบการณ์ ความชำนาญและความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ด้านการ

ออกแบบสื่อสาร ด้านการศึกษาและเทคโนโลยีอย่างน้อย 10 ปี จำนวน 8 ท่าน และส่วนที่สองกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลและส่วนงานราชการ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มนักเรียน นักศึกษาและกลุ่มนักท่องเที่ยว ประเมินความพึงพอใจต่อการพัฒนาองค์ความรู้และระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ จำนวน 200 คน และผู้วิจัยสรุปประเด็นเนื้อหาเพื่อปรับให้เกิดความเหมาะสมของชุมชน

ขั้นที่ 7 (D3) ปรับปรุงคลังข้อมูลวัฒนธรรมให้มีความเหมาะสมและประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจแหล่งการเรียนรู้ สาธารณะของชุมชนเพื่อให้เกิดการเข้าถึงอย่างเสมอภาค

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มหน่วยงานรัฐบาลและส่วนงานราชการ เป็นกลุ่มผู้รับผิดชอบโดยตรงในการส่งเสริมวัฒนธรรมของท้องถิ่น ได้แก่ ผู้อำนวยการกองการศึกษา และเจ้าหน้าที่ เทศบาลเมืองอ่างศิลา กลุ่มส่งเสริมการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช (โครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน) จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 4 ตำบล คือ ตำบลเสม็ด ตำบลห้วยกะปิ ตำบลบ้านปึกและตำบลอ่างศิลา

2) กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลามี 8 กลุ่มและผู้นำชุมชน จำนวน 4 ตำบล ประชากรเป็นคนในชุมชนและมีความรู้เฉพาะด้าน ได้แก่ 1) กลุ่มงานช่าง ครกหินอ่างศิลา 2) กลุ่มงานช่าง ผ้าทอบ้านปึก (ผ้าทออ่างศิลา) 3) กลุ่มอาชีพ ประมงพื้นบ้าน ได้แก่ การเลี้ยงหอยแมลงภู่ การเลี้ยงหอยนางรม 4) กลุ่มอาชีพ ทำกะปิ 5) กลุ่มคหกรรมศาสตร์ อาหารพื้นบ้าน 6) กลุ่มอนุรักษ์แข่งทำว้ายม่อม 7) กลุ่มขนบธรรมเนียมประเพณีชุมชนอ่างศิลา 8) ผู้นำชุมชน

3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาประสิทธิภาพของคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จำนวน 8 ท่าน โดยมีผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาสังคมและการดำเนินการ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมและท่องเที่ยว

4) กลุ่มนักเรียน นักศึกษาและกลุ่มนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาปัจจัยและผลสะท้อนของการประเมินความพึงพอใจเพื่อหาประสิทธิภาพของคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จำนวน 200 คน

เครื่องมือวิจัย

1) วิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ใช้สำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการพัฒนาองค์ความรู้รวมถึงฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ (R1) และสำรวจเครือข่ายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ปัจจัยความต้องการ การจัดการองค์ความรู้ และจัดเก็บฐานข้อมูลของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี (R2)

2) วิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามความเห็นและประเมินการพัฒนาองค์ความรู้และระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ ประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ (R3) 2) แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับผู้เชี่ยวชาญ และแบบประเมินความพึงพอใจสำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้ใช้งานคลังข้อมูลวัฒนธรรม บริบทการเรียนรู้ของชุมชนผ่านระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรม (R4)

5. ผลการวิจัยหรือการศึกษา

5.1 วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบและคุณสมบัติคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบและคุณสมบัติคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

5.1.1 ปัจจัยด้านแหล่งรวมองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาของชุมชน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี มีการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมที่มีการทับซ้อนกัน กระจายตัวในเขตพื้นที่การปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลเมืองอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี มีทั้งมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยมีมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้พบมากที่สุด มีกลุ่มภูมิปัญญา 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล 2) กลุ่มความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 3) กลุ่มงานช่างฝีมือ

ดั้งเดิม และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ที่แสดงมิติความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ที่สำคัญของพื้นที่และมีลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมที่มีคุณค่าในมิติทางประวัติศาสตร์ศิลปะกระจายครอบคลุมพื้นที่อ่างศิลา พบ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มอาคาร 2) กลุ่มแหล่ง และ 3) กลุ่มอื่น ๆ ผู้วิจัยศึกษาสำรวจการคงอยู่และความเสี่ยงในการสูญหายของภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการสืบทอดเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เขตการปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลเมืองอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structural interview) เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สัมภาษณ์กลุ่มผู้รับผิดชอบโดยตรงในการส่งเสริมวัฒนธรรมของท้องถิ่น นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้าน สรุปเป็นตารางแสดงเปรียบเทียบดังนี้

ตารางที่ 1 สำรวจการคงอยู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชนอ่างศิลา

มรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้	วัฒนธรรม สูญหาย	การสืบทอดวัฒนธรรม			เปลี่ยนแปลงบริบท ใหม่
		ชนบธรรมเนียม ดั้งเดิม	เพื่อการอนุรักษ์	พัฒนาต่อยอด	
กลุ่มแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล					
1. ประเพณีกองข้าวหรือบวงสรวง ข้าว		ทำเฉพาะบางกลุ่ม ชุมชนเป็นส่วนน้อย			
2. ประเพณีก่อบระทรายน้ำไหล		ทำเฉพาะบางกลุ่ม ชุมชน			ประเพณีสงกรานต์วัน ไหล
กลุ่มแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล					
3. ประเพณีถือกระดานหาหอย	สูญหายไม่มีอยู่ พื้นที่				
กลุ่มแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล					
4. ภูมิปัญญาการประมง		การทำปู ปลา และ ปลาหมึกมีเพียง ส่วนน้อยที่ใช้ อุปกรณ์ดั้งเดิม		อาชีพเพาะเลี้ยง หอยนางรมและ หอยแมลงภู่	ใช้เครื่องมือและ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยี สมัยใหม่
5. ภูมิปัญญาการทำกะปิ น้ำปลา	ภูมิปัญญาการ ทำน้ำปลาสูญ หาย	เหลือเพียงการทำ กะปิ			
6. ภูมิปัญญาขนมไทยอ่างศิลาและ อาหารพื้นบ้าน	ขนมไทยและ อาหารมงคล จีนสูญหาย	ภูมิปัญญาขนมเรไร หรือรังไร	ขนมลำเจียกมี การรื้อฟื้นใหม่	พัฒนาเป็น อาชีพ	
7. ภูมิปัญญาแป้งท้าวยายม่อม		ทำเฉพาะบางกลุ่ม ชุมชน		พัฒนาเป็น อาชีพ	บางส่วนพัฒนาเป็น ผลิตภัณฑ์ต้นแบบ
8. ภูมิปัญญาการเกษตรและพลังงาน	นาเกลือ, นา ข้าวสูญหาย				
งานช่างฝีมือดั้งเดิม					
9. ภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จาก หิน	ไม่มีช่างสืบทอด เหลือเพียงการ จำลองสาธิต		ใช้เครื่องมือและ อุปกรณ์ทาง เทคโนโลยี สมัยใหม่	ผลิตภัณฑ์ที่ผลิต ตามคำสั่งของ ลูกค้าและรับ ทำงานศิลปะหิน	เปิดพื้นที่ให้เป็นแหล่ง เรียนรู้สำหรับผู้สนใจ
10. ภูมิปัญญาการทำผ้าทออ่างศิลา- บ้านปึก (ผ้าทออ่างศิลา)		มีกลุ่มสืบทอด 3 กลุ่ม ในพื้นที่บ้าน ปึกและอ่างศิลา	การรื้อฟื้นใหม่ ลดหลาดยั้งเดิม บางส่วน	ผลิตภัณฑ์ที่ผลิต ตามคำสั่งของ ลูกค้า	เปิดพื้นที่ให้เป็นแหล่ง เรียนรู้สำหรับผู้สนใจ

จากตารางที่ 1 การคงอยู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชนอ่างศิลา พบว่า ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสูญหาย 5 ภูมิปัญญา ได้แก่ 1) ประเพณีถืบกระดานหาหอย 2) ภูมิปัญญาการทำน้ำปลา 3) อาหารพื้นบ้าน ขนมไทยและอาหารมงคลจีน 4) การทำนาเกลือและนาข้าว 5) ภูมิปัญญาการทำผลิตภัณฑ์จากหิน (แบบกรรมวิธีดั้งเดิม) กลุ่มภูมิปัญญาที่เสี่ยงต่อการสูญหาย กรณีเป็นรุ่นสุดท้ายไม่มีผู้สืบทอด พบว่ามี 3 ภูมิปัญญา ได้แก่ 1) ประเพณีกองข้าวหรือบวงสรวงข้าว 2) ภูมิปัญญาการทำกะปิอ่างศิลา 3) ภูมิปัญญาการทำผ้าทออ่างศิลา-บ้านปึก

ตารางที่ 2 สํารวจการคงอยู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนอ่างศิลา

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้	ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของพื้นที่	ประวัติศาสตร์ทางศิลปกรรม	การดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่า	การใช้ประโยชน์
กลุ่มอาคาร				
อาศรัยสถาน ตึกมหาราช และตึกราชินี	เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์	สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 4 (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกันยานุกูล, 2541)	เทศบาลเมืองอ่างศิลา	เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน
อุโบสถวัดใหม่เกตุงาม	มีความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น	สถาปัตยกรรมศิลปะพระราชนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 และจิตรกรรมฝาผนังภายใน (มีการซ่อมใหม่) (สุชาติ เภาทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล [สัมภาษณ์], 19 พฤศจิกายน 2563)	วัดใหม่เกตุงาม	เป็นที่ประชุมสงฆ์และประกอบศาสนกิจตามพระธรรมวินัย
กลุ่มอาคาร				
อุโบสถวัดเสม็ด	เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์	สถาปัตยกรรมศิลปะพระราชนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 และจิตรกรรมฝาผนังภายใน (สกุลช่างหลวง) (สุชาติ เภาทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล [สัมภาษณ์], 18 พฤศจิกายน 2563)	วัดเสม็ด	เป็นที่ประชุมสงฆ์และประกอบศาสนกิจตามพระธรรมวินัย
อุโบสถวัดเตาปูน	เกี่ยวเนื่องกับพระมหากษัตริย์	สถาปัตยกรรมช่างท้องถิ่น และจิตรกรรมฝาผนังภายใน (สกุลช่างท้องถิ่น) (สุชาติ เภาทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล [สัมภาษณ์], 19 พฤศจิกายน 2563)	วัดเตาปูน	เป็นที่ประชุมสงฆ์และประกอบศาสนกิจตามพระธรรมวินัย
กลุ่มแหล่ง				
วัดอ่างศิลา - อุโบสถเก่า - อุโบสถใหม่	ประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับพื้นที่	สถาปัตยกรรมของกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีจิตรกรรมฝาผนังภายใน(สกุลช่างหลวง) (สุชาติ เภาทอง, การสื่อสารส่วนบุคคล [สัมภาษณ์], 20 พฤศจิกายน 2563)	วัดอ่างศิลา	เป็นที่ประชุมสงฆ์และประกอบศาสนกิจตามพระธรรมวินัย
กลุ่มอื่น ๆ				
ศาลเจ้าพ่อโหราม (ปูนเผาแดง)	ไม่มีการบันทึกหลักฐานไม่ชัดเจน		ขับเคลื่อนโดยชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ทางวัฒนธรรม	เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและจัดเทศกาลประจำปี
ศาลเจ้าแม่ลำไผ่ (ปูนเผ้าม้า)	ไม่มีการบันทึกหลักฐานไม่ชัดเจน		ขับเคลื่อนโดยชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ทางวัฒนธรรม	เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและจัดเทศกาลประจำปี

จากตารางที่ 2 การคงอยู่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนอ่างศิลา พบว่า มีกลุ่มอาคารและกลุ่มแหล่งที่แสดงมิติความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ที่สำคัญของพื้นที่และมีลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมที่มีคุณค่าในมิติทางประวัติศาสตร์ศิลปะซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่อ่างศิลา 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารที่พักมี 1 สถานที่ ได้แก่ อาศรัยสถาน ตึกมหาราช และตึกกราชินี 2) กลุ่มที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นอาคารพระอุโบสถมี 5 สถานที่ ได้แก่ พระอุโบสถวัดอ่างศิลานอก พระอุโบสถวัดอ่างศิลาใน พระอุโบสถวัดเตาปูน พระอุโบสถวัดเสม็ด และพระอุโบสถวัดใหม่เกตุงาม 3) รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีการตกแต่งเครื่องเคลือบศิลปกรรมแบบจีน ตามศิลปะพระราชานิยมสมัยรัชกาลที่ 3 มี 5 สถานที่ ได้แก่ พระอุโบสถวัดอ่างศิลานอก พระอุโบสถวัดอ่างศิลาใน พระอุโบสถวัดเตาปูน พระอุโบสถวัดเสม็ด และพระอุโบสถวัดใหม่เกตุงาม 4) คุณค่าที่โดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ศิลปะพบงานจิตรกรรมฝาผนังภายในมีความเป็นช่างหลวง 2 สถานที่ ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังภายใน พระอุโบสถวัดอ่างศิลานอก และพระอุโบสถวัดเสม็ด พบงานจิตรกรรมฝาผนังภายในมีความเป็นช่างท้องถิ่น 1 สถานที่ ได้แก่ พระอุโบสถวัดเตาปูน และพบจิตรกรรมฝาผนังภายในที่มีการซ่อมแซมเขียนทับจิตรกรรมฝาผนังเดิม โดยช่างสมัยใหม่ (สันนิษฐานจากเทคนิคและลักษณะสีที่ใช้) 1 สถานที่ ได้แก่ พระอุโบสถวัดใหม่เกตุงาม และ 5) กลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นอาคารในเขตพื้นที่ มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบใหม่เพิ่มเติมผสมผสานกับสถาปัตยกรรมเดิม และมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบสร้างขึ้นใหม่ทับของเดิมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนชาวฉะเชิงเทรา ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อโหราม (ขุนเผ่ากง) และศาลเจ้าแม่ลำไผ่ (ขุนเผ่าม้า)

5.1.2 ปัจจัยด้านกระบวนการจัดการองค์ความรู้ องค์ความรู้ของชุมชนที่มีอยู่ภายในและภายนอกตัวบุคคล เพื่อสืบทอดหรือนำมาพัฒนา ปรับปรุง ต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและชุมชนของตน พบว่า การจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ในกลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ส่วนใหญ่ขององค์ความรู้ฝังอยู่ในตัวผู้สืบทอด ซึ่งผู้สืบทอดจะมีทักษะและความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ ตลอดจนความหมายที่แฝงปราชาญา ความเชื่อในหลักคิดในวิธีกรนั้น ๆ และดำเนินกิจกรรมด้วยความชำนาญและเป็นธรรมชาติ ซึ่งเป็นอุสธรคอีกปัจจัยสำหรับการเรียนรู้ และมีบางส่วนไม่ได้ถูกจัดการเนื้อหา หรือถอดองค์ความรู้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยวิธีการสืบทอดเดิมเป็นการส่งต่อสื่อสารโดยคำพูด บอกเล่า ทำให้ชุดข้อมูลบางส่วนสูญหายไม่สามารถนำชุดองค์ความรู้กลับคืนมาอีก และมีภูมิปัญญาที่ยังไม่ได้มีการบรรยายละเอียด จัดประเภทชนิดและถอดบทเรียนความรู้ให้เป็นรูปธรรม ส่วนในกลุ่มในกลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ตัววัตถุ หรือโบราณสถาน ไม่สูญหายแต่อาจมีการเสื่อมสภาพของโบราณสถานและโบราณวัตถุไปตามกาลเวลา ส่วนเนื้อหาทางวัฒนธรรม พบการเรียบเรียงโดยนักวิชาการ และนายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน สำนักศิลปากรที่ ๕ จากการสำรวจ เปรียบเทียบ หรือศึกษาวิจัย และมีบางสถานที่ยังไม่มีการศึกษาและเรียบเรียงข้อมูลให้เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นสถานที่แห่งความศรัทธา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน คือ 1) ศาลเจ้าพ่อโหราม (ขุนเผ่ากง) และศาลเจ้าแม่ลำไผ่ (ขุนเผ่าม้า)

5.1.3 ปัจจัยด้านการจัดเก็บและเผยแพร่ การส่งเสริมภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชน หน่วยงานของภาครัฐจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาสังคม ร่วมผลักดันและส่งเสริมการศึกษาวัฒนธรรม รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีแนวทางการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการเรียนรู้ การดำเนินการเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับสถานศึกษาที่สนใจภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของอ่างศิลา รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีโครงการระยะสั้น และไม่มีการต่อเนื่อง 2) ด้านการมีส่วนร่วมการดำเนินการมุ่งเน้นการส่งเสริมศาสนาวัฒนธรรมและนันทนาการ เป็นกิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญ รวมถึงวันสำคัญต่าง ๆ โครงการอยู่ในขั้นพื้นฐาน โครงการระยะสั้น มีการดำเนินการไม่ต่อเนื่อง 3) ด้านการสร้างเครือข่ายพบว่า มีการประสานงานกลุ่มเครือข่ายด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่น เพื่อดำเนินการจัดเก็บข้อมูลและบันทึกข้อมูลขึ้นต้นเป็นรูปแบบเอกสารรายงาน พบการสำรวจและจัดทำไว้มากกว่า 10 ปี (นับจากปัจจุบัน) และ 4) ด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ พบว่า การประสานความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างกัน ไม่ได้ดำเนินการสนับสนุนกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่นเฉพาะ ส่วนใหญ่เป็นการจัดประชาคมรับฟังปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน โดยหน่วยงานเทศบาลเมืองอ่างศิลานำมาปรับและแก้ไข ส่งต่อให้แต่ละฝ่ายดำเนินการต่อไป ซึ่งได้ดำเนินการเริ่มจัดทำปี 2564

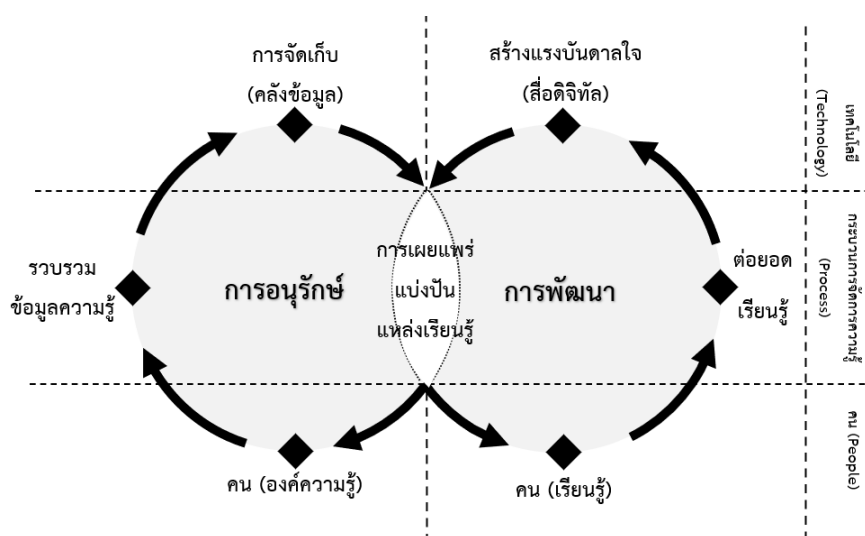
5.1.4 องค์ประกอบและคุณสมบัติคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา รูปแบบกระบวนการทางวัฒนธรรมที่ได้ดำเนินการและเมื่อผ่านกาลเวลาจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาความคิด และความเชื่อของชุมชนที่เปลี่ยนไป ส่งผลทำให้จุดมุ่งหมายของกิจกรรมทางวัฒนธรรมเปลี่ยนตามไปด้วย อีกทั้งการพัฒนาจิตตังคต้องการสร้างคุณภาพการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น จึงมีผลทำให้รูปแบบวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นผลกระทบและทำให้เกิดการสูญหายในบาง

วัฒนธรรม การอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ชลบุรี จึงต้องให้ความสำคัญและพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้สืบทอด (People) เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาของชุมชน 2) กระบวนการจัดการองค์ความรู้ (Process) ที่ดีของชุมชน 3) การจัดเก็บและเผยแพร่ โดยนำเครื่องมือทางเทคโนโลยี (Technology) เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวก สร้างมาตรฐานและความทันสมัย โดยสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 3 องค์ประกอบและคุณสมบัติคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา

องค์ประกอบ	คุณสมบัติ	คลังข้อมูลวัฒนธรรม
คน (People)	แสดงความเป็นของแท้ดั้งเดิม	แหล่งเรียนรู้
- องค์ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน	(Authenticity)	- รวบรวมเครือข่ายวัฒนธรรม
- เป็นผู้สืบทอด	- ความเป็นต้นแบบ	- การสกัดความรู้
- วิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้	- เป็นแบบอย่างความคิด ความเชื่อ	- เชื่อมโยงเนื้อหากับพื้นที่วัฒนธรรม
- เพื่อใช้ประโยชน์แก่ชุมชน	- เป็นแรงบันดาลใจและความภูมิใจ	- เป็นแหล่งอ้างอิงของชุมชน
กระบวนการ (Process)	ความเป็นเอกลักษณ์ (Identity)	จัดการองค์ความรู้
- กิจกรรมทางวัฒนธรรม	- ลักษณะเด่นและเฉพาะพื้นที่	- เนื้อหาตอบสนองการเรียนรู้
- การส่งเสริมบทบาทในสังคม	- เชื่อมโยงองค์ความรู้กับพื้นที่	- ความครบถ้วนของเนื้อหา
- การคุ้มครอง ดูแลรักษา	วัฒนธรรม	- แสดงถึงคุณภาพของข้อมูล
- การสนับสนุนความรู้ วิจัย	- แสดงถึงคุณค่าทางภูมิปัญญา	- ฐานข้อมูลมีความถูกต้อง
- การถ่ายทอดองค์ความรู้	- การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน	- เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน
- การต่อยอดองค์ความรู้		- มีช่องทางการต่อยอดองค์ความรู้
เทคโนโลยี (Technology)	การบูรณาการ (Integrity)	การเข้าถึง
- การรวบรวมและจัดเก็บ	- การจัดสรรทรัพยากร	- การเข้าถึงและใช้งานได้สะดวก
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	- การถ่ายโอนและเชื่อมโยง	- การเข้าถึงอย่างเสมอภาค
- การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	- การนำเสนอและเผยแพร่	- ข้อมูลข่าวสาร การติดตาม

5.2 วัตถุประสงค์ที่ 2 ออกแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรีที่มีผลต่อการเรียนรู้ วัฒนธรรม ผู้วิจัยมีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

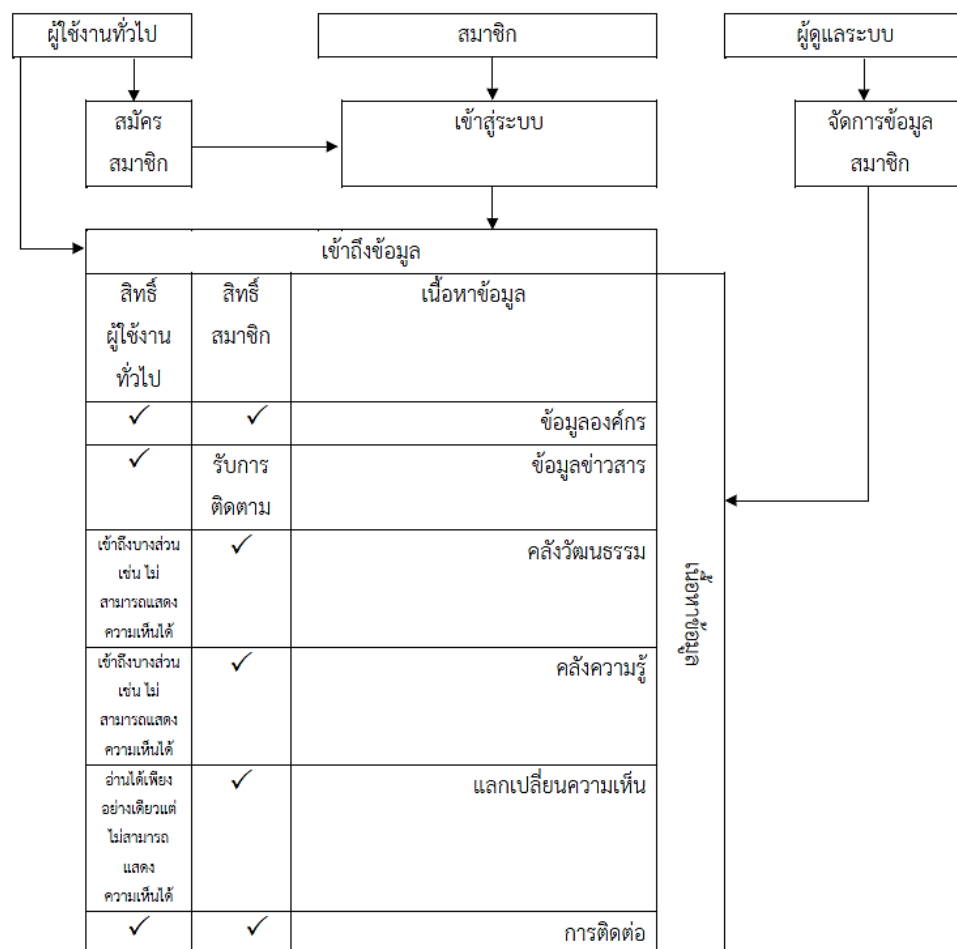

รูปที่ 1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา

จากรูปที่ 1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสำคัญของการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลาเป็นการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้สะท้อนให้เห็นคุณค่าวัฒนธรรมของท้องถิ่นและพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะ เพื่อใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ โดยแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมมีการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน 2 กลุ่ม ได้แก่

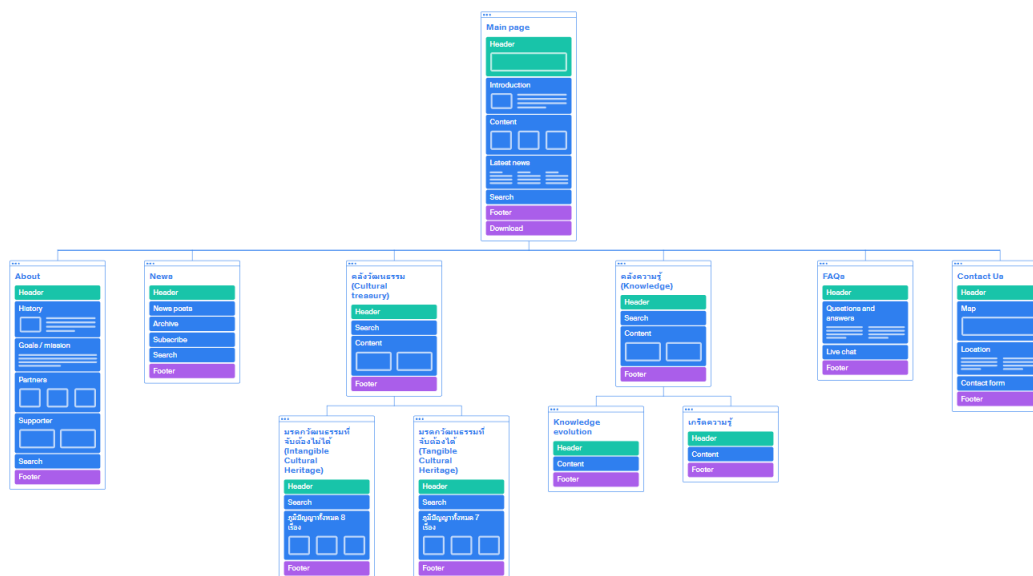
1.2.1 รูปแบบการจัดการข้อมูลเชิงอนุรักษ์ ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ด้านการอนุรักษ์ ให้ความสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ 1) คน (People) 2) การรวบรวมข้อมูล (Data Compilation) 3) การจัดเก็บ (Data Collection) และ 4) การเผยแพร่และการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing)

1.2.2 รูปแบบการจัดการข้อมูลเชิงพัฒนา ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) คน (People) 2) การต่อยอดจากการเรียนรู้ 3) สร้างแรงบันดาลใจ และ 4) แหล่งเรียนรู้และการแบ่งปัน

รูปที่ 2 Use Case Diagram Website (www.angsilatradi.com)

จากรูปที่ 2 Use Case Diagram Website เป็นการแสดงการทำงานของเว็บไซต์คลังข้อมูลวัฒนธรรม (AngsilaTradi.com) ที่มีผลต่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ 1) ประเภทผู้ใช้งาน ผู้ดูแลระบบสามารถกำหนดและเข้าถึงสิทธิการใช้งาน รวมถึงปรับปรุงระบบ 2) สมาชิก และผู้ใช้งานทั่วไป เป็นผู้เข้าใช้บริการระบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค 3) เนื้อหาและข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลองค์กร ข้อมูลข่าวสาร คลังข้อมูลวัฒนธรรม คลังความรู้ การแลกเปลี่ยนความเห็นและการติดต่อ

รูปที่ 3 Sitemap Website (www.angsilatradi.com)

ผลการประเมินแบบจำลองแนวทางการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ ปัจจัยนำเข้าเนื้อหาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.18 อยู่ในระดับมาก ปัจจัยการจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.27 อยู่ในระดับมาก ปัจจัยการเข้าถึงข้อมูลและการใช้งานคลังข้อมูลวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.29 อยู่ในระดับมาก ปัจจัยการนำไปใช้ประโยชน์จากคลังข้อมูลวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.51 อยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น การพัฒนาแนวทางการจัดการองค์ความรู้และระบบฐานข้อมูลทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปใช้ออกแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรีที่มีผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ผลการสอบถามความเห็นและประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ มีความเป็นไปได้มาก

5.3 วัดจุดประสงค์ที่ 3 พัฒนาค้นคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะและการเข้าถึงอย่างเสมอภาค การสะท้อนผลการพัฒนาค้นคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี เพื่อหาประสิทธิภาพที่มีผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถสรุปเป็นตาราง และแปลความหมายได้ดังนี้

ตารางที่ 4 การประเมินเพื่อรับรอง ทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพของการพัฒนาค้นคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ

หัวข้อประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
ประเด็นการออกแบบ			
1. ปัจจัยนำเข้าเนื้อหาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	4.80	0.29	ดีมาก
2. การจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน	4.67	0.50	ดีมาก
3. การเข้าถึงข้อมูลและการใช้งานคลังข้อมูลวัฒนธรรม	4.67	0.49	ดีมาก
4. การนำไปใช้ประโยชน์จากคลังข้อมูลวัฒนธรรม	4.47	0.41	ดีมาก
5. การออกแบบ	4.4	0.73	มาก

จากตารางที่ 4 ผลการสะท้อนผลการพัฒนาค้นคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี การประเมินเพื่อรับรอง ทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพของการพัฒนาค้นคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ปัจจัยนำเข้าเนื้อหาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.80 อยู่ในระดับดีมาก ประเด็นการจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน และประเด็นการเข้าถึงข้อมูลและการใช้งานคลังข้อมูลวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.67 อยู่ในระดับดีมาก ประเด็นการนำไปใช้ประโยชน์จากคลังข้อมูลวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.47 อยู่ในระดับดี

มาก และประเด็นการออกแบบ พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.4 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ดังนั้น การสะท้อนผลการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี เพื่อหาประสิทธิภาพที่มีผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ผลการทดสอบและรับรองการพัฒนาองค์ความรู้และระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเป็นไปได้ในระดับดีมาก

ผลการวิเคราะห์การรับรู้ทางด้านภูมิปัญญา ความสัมพันธ์ของเนื้อหาและเทคโนโลยี ความสามารถเข้าใจเนื้อหาและเกิดการรับรู้และการเรียนรู้ผ่านการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี ในกลุ่มผู้ใช้งานทั่วไป สามารถสรุปตาราง แปลความหมายได้ดังนี้

ตารางที่ 5 การประเมินเพื่อรับรอง ทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพของพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ

หัวข้อประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
ประเด็นการออกแบบ			
1. ปัจจัยนำเข้าเนื้อหาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	4.16	0.86	มาก
2. การจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน	4.13	0.90	มาก
3. การเข้าถึงข้อมูลและการใช้งานคลังข้อมูลวัฒนธรรม	4.06	0.87	มาก
4. การนำไปใช้ประโยชน์จากคลังข้อมูลวัฒนธรรม	4.07	0.93	มาก
5. การออกแบบ	4.10	0.90	มาก

จากตารางที่ 5 ผลการสะท้อนผลการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี การประเมินเพื่อรับรอง ทดสอบเพื่อหาประสิทธิภาพของพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจัยนำเข้าเนื้อหาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.16 อยู่ในระดับมาก ประเด็นการจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.13 อยู่ในระดับมาก ประเด็นการออกแบบ พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.10 อยู่ในระดับมาก ประเด็นการนำไปใช้ประโยชน์จากคลังข้อมูลวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.07 อยู่ในระดับดีมาก และประเด็นการเข้าถึงข้อมูลและการใช้งานคลังข้อมูลวัฒนธรรม พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.06 อยู่ในระดับมากตามลำดับ ดังนั้น การสะท้อนผลการพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี เพื่อหาประสิทธิภาพที่มีผลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ผลการทดสอบและรับรองการพัฒนาองค์ความรู้และระบบฐานข้อมูลรูปแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้จากในกลุ่มผู้ใช้งานทั่วไป มีความเป็นไปได้ในระดับดีมาก

6. การอภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ

6.1 อภิปรายผลและสรุปผล

การอนุรักษ์และพัฒนาสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์และแสดงความเป็นตัวตนของวัฒนธรรมในพื้นที่ กระบวนการสำคัญการอนุรักษ์และพัฒนา คือ การจัดการองค์ความรู้ของชุมชนที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่น ที่ผ่านมากลุ่มองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาชาวบ้านได้เกิดการสูญหายไปมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีหลายองค์ประกอบ เช่น ชาติผู้สืบทอด การหลงลืมบางส่วน และขาดความต่อเนื่องของกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้วยความคิด ความเชื่อทางสังคมเดิมไม่เป็นที่ต้องการ ความเชื่อใหม่จึงเข้ามาแทนที่ อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมวัฒนธรรมจนเกิดการสูญหายไปมากที่สุด (จิรวัดน์ พิศาลันต์, 2557 หน้า 137-139) ผู้วิจัยนำแนวคิดและทฤษฎีบูรณาการเชื่อมโยงความรู้โดยอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาผสมผสานในการจัดการทรัพยากรความรู้ทางภูมิปัญญาของชุมชน โดยพัฒนาเป็นแบบจำลองแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของการพัฒนาคลังข้อมูลทางวัฒนธรรม มีการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน 2 กลุ่ม ได้แก่

1) ด้านการอนุรักษ์ เป็นรูปแบบการจัดการข้อมูลเชิงอนุรักษ์ โดยรวบรวม จัดเก็บภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมและแบ่งปัน ทั้งได้รับการสืบทอดและไม่ได้รับการสืบทอด ยังคงดำเนินกิจกรรมตามประเพณีเดิมอยู่ มีการเชื่อมโยงทาง

วัฒนธรรมกับพื้นที่และมีการทับซ้อนกัน มีมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และมรดกทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) กระจายตัวในเขตพื้นที่ของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี

2) ด้านการพัฒนา เป็นรูปแบบการจัดการข้อมูลเชิงพัฒนา การนำเทคโนโลยีดิจิทัล (Technology Digital) พัฒนาฐานข้อมูลให้มีความหลากหลายและการจัดการเนื้อหาทางภูมิปัญญาสร้างการกระตุ้นความสนใจตอบสนองการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นคุณค่าวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้สาธารณะของชุมชน สามารถเข้าถึงได้อย่างเสมอภาค และแบ่งปันความรู้ โดยนำข้อมูลความรู้ หรือทุนวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

การถ่ายทอดภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญกับวิธีการสื่อสาร เป็นเครื่องมือไม่ใช่แค่เป็นการถ่ายทอดเพียงอย่างเดียว แต่สามารถเป็นการบันทึกให้ภูมิปัญญาคงอยู่ในรูปแบบที่หลากหลายได้ และเหมาะสมกับลักษณะของภูมิปัญญา ซึ่งต่างจากวิธีการเดิมที่ใช้วิธีการจดจำเป็นหัวใจสำคัญ ด้วยการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน สามารถการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาผสมผสานบูรณาการและเป็นเครื่องมือบันทึก จัดทำระบบฐานข้อมูล จัดการองค์ความรู้ของชุมชน รวมถึงนำไปเผยแพร่ หรือถ่ายทอดสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นต่อไป ให้เกิดการตีความและเข้าใจความหมายบริบทชุมชนของตนได้ ซึ่งเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี

6.2 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

6.2.1 ควรเชื่อมโยงข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (อปท.) หรือสถานศึกษาในพื้นที่ ฯลฯ เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์คลังข้อมูลด้านวัฒนธรรม

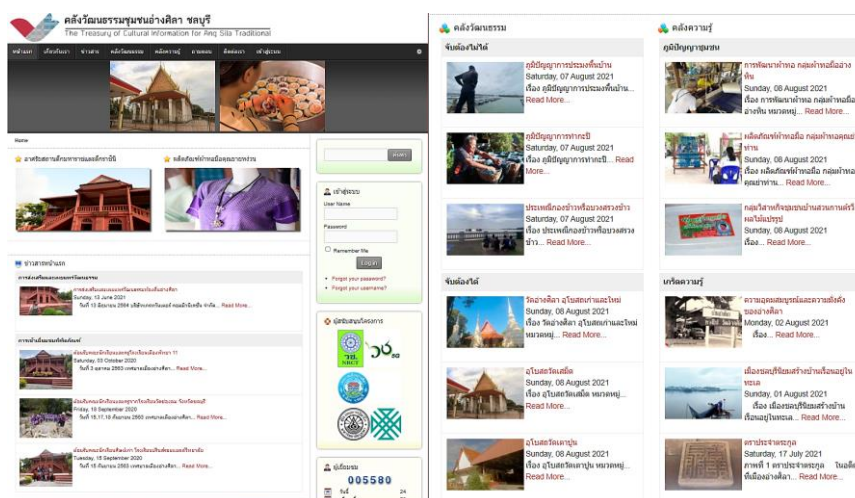
6.2.2 การส่งเสริมภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชุมชน หน่วยงานของภาครัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาสังคม ควรร่วมผลักดันและส่งเสริมการศึกษาวัฒนธรรม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเลือกและร่วมกันนำเสนอวิธีการอนุรักษ์ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชุมชนร่วมกันเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้คนในท้องถิ่นและเข้าใจความหมายตลอดจนเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตน

6.3 ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.3.1 ควรมีการวิจัยพัฒนาสื่อเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้คนในท้องถิ่นได้เข้าใจความหมายตลอดจนเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตน

6.3.2 ควรมีการวิจัยเรื่องการถอดองค์ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน หรือผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจัดเก็บชุดองค์ความรู้ ต่อยอดในภูมิปัญญาเดิมให้มีความหลากหลายและเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตน

6.4 ผลงานออกแบบคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี รูปแบบเว็บไซต์

รูปที่ 4 หน้าแรกคลังข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนตลาดเก่าอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี

ที่มา: angsilatradi.com (2564)

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). **คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- โกวิทย์ ทะลิ. (2559). **คู่มือแบบจำลองการนำเสนอสาระพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นตามแนวคิดปัจจุบันสู่อดีตผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล: กรณี (ศึกษา) พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นอ่างศิลา**. นนทบุรี: อสงสาบายดี.
- จิรวรรณ พิระสันต์. (2557). **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรม**. พิษณุโลก: โรงพิมพ์ดาวเงิน.
- จุลลดา มีจุล และคณะ. (2553). การวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานในมหาวิทยาลัย. **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. 12(1), 39-61.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2563). การวิจัยแบบวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา. เข้าถึงได้จาก: http://www.educ.su.ac.th/2013/images/stories/210655_01.pdf.
- พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (2559, 1 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 19 ก. หน้า 1-9.
- ภารดี มหาขันธ์. (2558). **ประวัติศาสตร์สังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา**. นครปฐม: สันทวีกิจ.
- ภารดี มหาขันธ์. (2560). **ความหลากหลายทางนิเวศวัฒนธรรมบางปลาสร้อย: ฐานรากและภูมิพลังจังหวัดชลบุรี**. นนทบุรี: ปรินทร์โอโซน.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2540). **เอกสารการสัมมนาทางวิชาการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกันยานุกูล. (2541). **อ่างศิลาวันวาน...ถึงวันนี้**. ชลบุรี: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี.
- สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย. (2563). **การจัดทำคลังข้อมูลดิจิทัลด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. (2557). **อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ: บริษัท โมโนกราฟ สตูดิโอ จำกัด.
- George Siemens. (2005). **Connectivism: A learning theory for the digital age**. International journal of instructional technology and distance learning. Retrieved from: http://www.ingedewaard.net/papers/connectivism/2005_siemens_ALearningTheoryForTheDigitalAge.pdf.